

פדגוגיית הילדים

מוגש בידי ד"ר איתן אלדר

כסלו תשנ"ו דצמבר 1995

הגיגים פדגוגיים
על הכשרה להוראה בארץ ובעולם
מוגש בידי ד"ר איתן אלדר

הקדמה

החודשים הראשונים של שנת השבתון אפשרו לי להשקיף על מודל ההכשרה להוראה במכללה ממרחק מסוים ולהציץ לעבר תוכניות הכשרה להוראה במדינות אחרות בעולם. המצב הבלתי תלוי (non-contingent), בו ניתן להשתעשע (ואף להתפרע) במחשבות שונות, ולבחון דרך סלולה (תוכנית ההכשרה להוראה במכללה) ללא מחויבות יישומית, מהווה הנאה רבה בפני עצמה. הנני תקווה כי הגיגים אלה, המתוארים כאן, יסיפו לרפלקציה המתמשכת אצל העוסקים בבחינה ובהתאמה של מודל ההכשרה להוראה שלנו. חלק ניכר מן הרשמים לקוח מתוך הכנס של NASPE - "הארגון האמריקני לספורט ולחינוך גופני" אשר הקדיש את מפגשו השנתי שנערך בספטמבר 1995, באוניברסיטת מערב וירג'יניה, לתחום ההכשרה להוראה.

שיטה

סדר הצגת הנושאים במסמך זה הוא אקראי לחלוטין. אנסה להציג מספר תוכניות או רעיונות אליהם נחשפתי לאחרונה, לתארם בקצרה, ולהציג שאלות מנחות הקושרות את הנושא למגרשנו הביתי. חלק מן הנושאים ילוו בחומר רקע ונספחים אותם ניתן להשיג במעבדת היל"ה בתיק "הגיגים פדגוגיים".

הכנס השנתי של "הארגון האמריקני לספורט ולחינוך גופני"

הכנס נערך באוניברסיטת מערב וירג'יניה (WVU), בעיר מורגנטאון. השתתפו בו כ-300 חוקרים ודוקטורנטים העוסקים רובם ככולם בהכשרה להוראה בחינוך גופני. מספר המשתתפים הרב מרשים במיוחד לנוכח הקשיים המשמעותיים העוברים על מחלקות ההכשרה להוראה בחינוך גופני בארה"ב בשנים האחרונות. מחלקות רבות עומדות על סף חיסול במסגרת קיצוצים תקציביים או ארגון מחדש באוניברסיטה. רפורמת ההולמס השפיעה על מסגרות הכשרה רבות שנאלצו להערך מחדש ועיתים לוותר על זהותם הקודמת.

בכנס זה לקחו חלק כמעט כל "הדמויות המובילות בתחומנו". בין השמות הבולטים - פם אליסון, מרק ביירה, קייט בארט, גארי בארט, פט דודס, שרה דוליטל, סטיב קולון, קטי אינגלנד, קטי גרהם, ג'ורג' גרהם, קטי אניס, קים גרבר, לינדה גריפין, דיוד גריפי, וילמה הרינגטון, הנס ואן דר מרס, חואן מיגואל פרננדס בלבואה, אנדי הוקינס, פיטר היסטי, דיאנה גיונס, ננסי קנופ, לן האוסנר, אמיליה לי, לארי לוק, מייק מצלר, מורי מיטשל, טום מקנזי, טום מרטינק, מליסה פרקר, ג'ודי פליסק, ג'ודי רינק, מרי אוסליבן, ג'ודי אוסליבן, אינז רוונגו, פאול שמפ, סוזן שווגר, מיקל סאוואזי, דריל סידנטופ, גרייס קרפ, טום שרפ, סטיב סילוורמן, סנדי סטרוט, דבורה טנהיל, טום טמפלין, ועוד רבים אחרים.

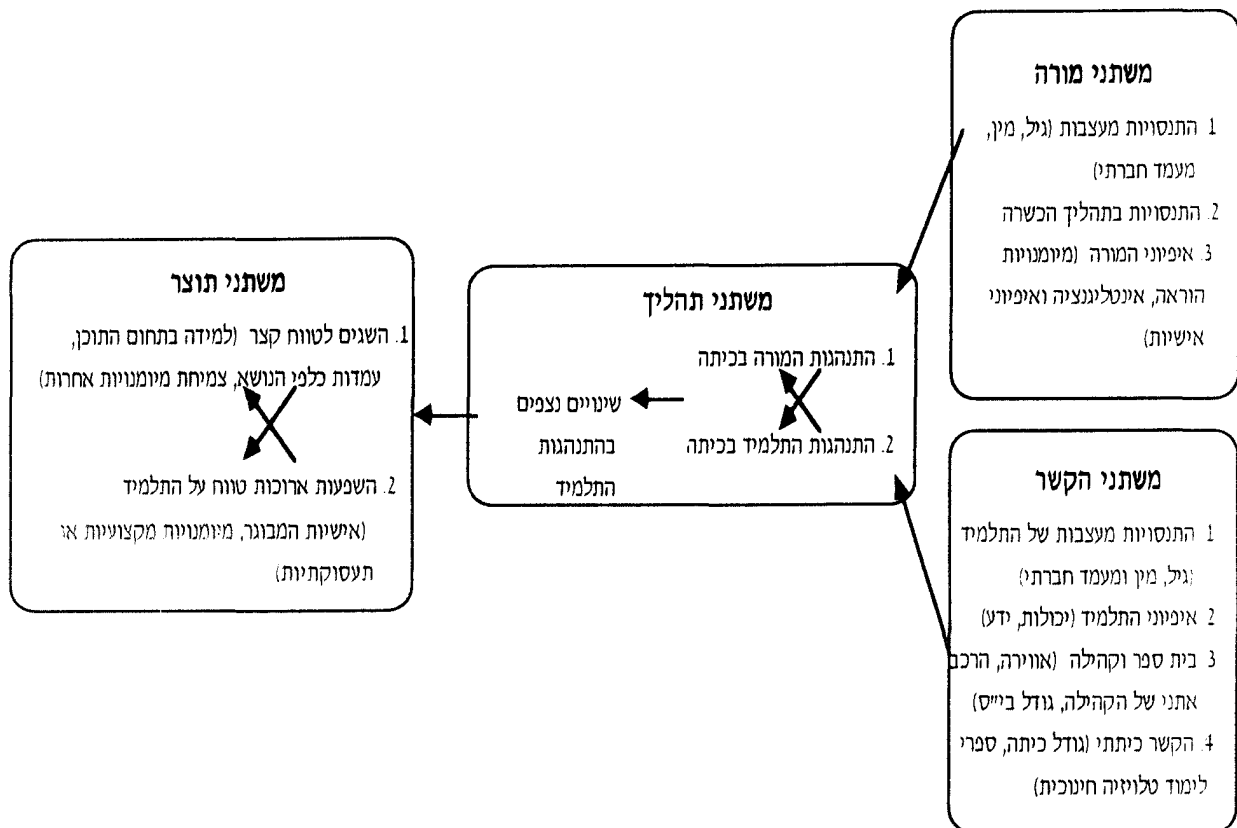
רשימת שמית וכתובות של רוב משתתפי הכנס נמצאת במעבדת היל"ה (מסמך מס' 1).

ניתן לעיין בתוכנית המקצועית של הכנס במעבדת היל"ה (מסמך מס' 2).

תפקיד ההקשר (context) בהכשרה להוראה בחינוך גופני

המונח הקשר מתייחס לשה"כ התנאים בהם מתרחשת ההוראה. המודל להערכת הוראה (Dunkin & Biddle, 1974) מציג את ההקשר ביחס למשתתפים האחרים בתהליך ההוראה.

חקר ההוראה במאה האחרונה הקדיש תשומת לב מרובה למשתני המורה (לפני שנות ה-70), ולמשתני תהליך (בשני העשורים האחרונים), ובחן אותם בהשוואה למשתני התוצר. גם בתחום ההכשרה המעשית להוראה מתקדמות התוכניות השונות בעיקר במשתני תהליך. התנהגות המורה (למשל, מתן משוב, יצירת קשר עם התלמידים, וכדו') מהווה יעד מרכזי בתוכניות אלה. תשומת לב מועטה מוקדשת למשתני הקשר ברמת ניהול הכיתה וברמת הכשרת המורה להוראה בפועל, קבלת החלטות במהלך השיעור, ותכנון הוראה.

המחקר מראה כי מורים המוגדרים מומחים מסוגלים לנתח מצבי הקשר משתנים במהלך ההוראה (למשל, מתיחות עולה בין תלמידים במהלך משחק כדור-סל) בצורה טובה יותר ממורים שלא הוגדרו כמומחים. כלומר, מורים בעלי יכולת גבוהה מסוגלים להבין ולנתח את סביבת הלימוד בצורה יעילה, להבחין בשינויי הקשר, ולהתאים את ההוראה להקשר המשתנה.

להקשר בו נערכת ההתנסות בהוראה השפעה רבה על רכישת יכולת האבחנה והתאמת ההוראה. התנסות בהקשר בלתי משתנה תפגע ביכולת ההתאמה ותגביר את הקשיים המדווחים ע"י מורים מתחילים המתמודדים עם תנאים משתנים מיד עם כניסתם להוראה בבית הספר.

דוגמאות להקשר בהכשרה להוראת החינוך הגופני

* המתקן בו נערך השיעור.

* הצידוד העומד לרשות המורה.

* אפיון הכתה (התלמידים) בה נערך השיעור.

גיודי רינק - בכנס האמריקני להכשרה להוראה בחינוך גופני

בכנס זה נבחר ההקשר כאחד מנושאי המפתח וגיודי רינק מאוני' דרום קרוליינה נשאה את ההרצאה המרכזית. להלן עקרי דבריה:

* ההקשר הינו תחום חשוב ביותר בהוראת החינוך הגופני.

* ניתן להבחין בין שני תחומי הקשר:

(א) הקשר קבוע - גיל התלמידים, מספרם, וכד'.

(ב) שינויים רציפים בהוראה (moment by moment).

* להקשר בו נערכת ההכשרה וההתנסות בהוראה השפעה רבה על התפתחותם המקצועית של פרחי ההוראה לחיוב ולשלילה.

* אין אנו יודעים עדיין כיצד להתאים את ההוראה להקשר המשתנה בו היא מתרחשת. המחקר בתחום זה הוא תאורי בלבד, ויש צורך במחקרים מתאמיים ובמחקרי התערבות שיבחנו את תפקודם של מורים יעילים בהקשרים שונים.

* התנסות מעשית בהוראה בראשית תוכנית ההכשרה להוראה חיונית ביותר. יש להפוך אותה למשמעותית ע"י ניתוח ההקשר והתאמת ההוראה "מן הקל אל הכבד". תכנון מובנה של התנסויות המתחיל מהוראת עמיתים והוראה בקבוצות קטנות יסייע להשגת יעדים אלה.

הגיגים

* האם ניתן ליצור "סיביבה משתנה מתוכננת" בהתנסויות של פרחי הוראה?

* האם ניתן לחשוף את פרחי ההוראה להקשרי הוראה קשים ומגוונים בתהליך ההכשרה?

* האם ניתן "לאמן" את פרחי ההוראה להגיב להקשרי הוראה משתנים במהלך השיעור ("אילתור מתוכנן")?

* האם ניתן ליצור התנסות של "הוראה זוטא" שתאמן את פרחי ההוראה להתאים הוראה להקשר משלב התכנון, דרך היישום, ועד לשלב ההערכה?

* "אילתור מתוכנן", או "התאמה מתמשכת"

המושג אילתור נושא בחובו קונוטציה שרלטנית ובלתי רצינית. רושם זה קשור בעיקר למצבים בהם מורים אינם מתכננים את השיעור ("שליפה מהמותן") ונאלצים להגיב למצבים מפתיעים במהלכו. במונח "אילתור מתוכנן" או "התאמה מתמשכת" הנני מתכוון למצב בו מורים מסוגלים להתאים את תפקודם במהלך השיעור למהלך ההתפתחויות הרציף בו. למשל, להוסיף בתרגול כדוריד חוק האוסר על כדרור, כאשר המורה מבחינה כי רק תלמידים בודדים שותפים בו על אף העובדה שמערך השיעור הולך לשיתוף כלל התלמידים. במקרה מעין זה "מגמישה המורה את התכנון המבוסס על החוקה המקורית כדי להשיג יעדים דידקטיים בשיעור. כך נמנע מצב שבו רק 4 מתוך 14 תלמידים זוכים להזדמנויות לתגובה פעילה רבות והן מחולקות בין כלל התלמידים בשיעור. ההבדל בין אלתור מתוכנן לבין אלתור "פרוע" הוא בכך שהמורים מוכנים מראש למצבים משתנים מעין אלה, הם מאבחנו את איכות הלמידה לאורך כל מהלך השיעור ומקבלים החלטות הקשורות להתאמת השיעור לכל אורכו (moment by moment). נושא זה אינו מופיע בספרי הפדגוגיה, אולם עיון בספרות הקשורה למומחיות בהוראה מראה כי היכולת להתאים הוראה במהלכה מבצבץ ועולה כמשתנה חשוב המבחין בין מורים מומחים לכאלה שאינם מומחים.

הוראת מקצועות הספורט - חינוך לתנועה במשמעות אחרת

רשמים מביקור בתוכנית ההכשרה להוראה באוניברסיטת Zwolle בהולנד

רקע

במהלך ביקוריו התכופים במכללה, צופה ד"ר בארט קרום בשיעורים שונים. מזה עשור ויותר מספק בארט משוב לתוכנית ההכשרה שלנו. התייחסותו ניזונה מידע רב אותו צבר בביקוריו במכללות דומות בעולם, ומקריאת ספרות בנושא, והינה חדה וישירה (לעיתים בוטה...). לאחרונה מתח בארט בקורת על אופן הוראת ספורט ותנועה במכללה והמליץ על מודל הכשרה אחר הקיים בהולנד ומדגים "כיצד עושים זאת נכון". לשמחתי התאפשר לי לבקר בתוכנית החני"ג הנקראת CALO באוניברסיטת Zwolle, באדיבותו של ברט ושל ראשי המחלקה להוראה שם. להלן כמה מעקרונות התוכנית ודרך יישומה. מסמכים מפורטים המתארים את התוכנית ניתן למצוא במעבדת היל"ה בתיק "הגיגים פדגוגיים" - מסמך מס' 3.

עקרונות בסיסיים בתפיסת החינוך לתנועה

תפיסת החינוך לתנועה שהונהגה ב-CALO מבוססת על משנתו של פרופ' Gordijn שהיה הרקטור הראשון שלה עוד כאשר נוסדה באוני' החופשית באמסטרדם (עברה אח"כ ל Zwolle). גורדין העדיף לוותר על המונח חינוך גופני בשל הדואליזם שבו, המבדיל בין חינוך הנפש והגוף. הוא רצה לראות את קשרי הגומלין בין התלמיד לבין סביבתו כמרכז החינוך לתנועה והתבסס על הפילוסוף הצרפתי פונטי שטען שלאדם יש ידע פרקטי המאפשר לו לחוש בתנועה (practical feeling) ללא הזדקקות לידיע תאורטי או למחשבה.

חינוך לתנועה מבוסס על השתתפות לכל, ובמיוחד לתלמידים הפחות מוכשרים. תלמידיו של גורדין ניסו להתאים את תורתו למציאות הקיימת ובעיקר להקשר של משחקי ספורט הפופולרי כל כך באירופה. הם הדגישו את חשיבותו של ההקשר בו מתקיימת הפעילות הגופנית וכינו אותו "field of meaning", הכולל אוסף ספציפי של פעילויות תנועה. הם הדגישו את חשיבותה של ההשתתפות בפעילות גופנית לצורך יצירת הזהות האישית של כל תלמיד/ה. ההשתתפות בפעילות תיצור הזדמנויות להדגשת הייחודיות של כל פרט בהשוואה לאחרים הנמצאים בסביבתו. בהתבסס על תפיסה זו אורגנו תחומי המשמעות השונים (התעמלות, משחקי כדור, שחיה, ריקוד, הגנה עצמית, וכד') בצורה חדשה המאפשרת להדגיש מרכיבי תנועה מסוימים כבעלי משמעות ייחודית. להלן דוגמאות מתחום ההתעמלות ומשחקי הכדור

התעמלות

בתחום ההתעמלות הוגדרו 3 קבוצות תנועה מרכזיות: שיווי משקל, קפיצות, ותנודות. הוראת התנועה מוקדשת ל-3 תחומים אלה המוצגים במצבים שונים (למשל, ניתור על מזרון, על קפיצת, על ספסל, וכד'). היעד המרכזי הוא לאפשר לתלמיד להגיע לרמת שליטה גבוהה בתחומים אלה במצבים מגוונים. איכות הביצוע וההצמדות לתרגילי התעמלות אולימפית אינם בחשיבות ראשונה. ההנחה היא שתלמידים המסוגלים להגיע לשווי משקל במצבים שונים, לנתר (ולנחות כמובן) במגוון הקשרים, ולהתנדנד (רצוי בשילוב אוביקט נע כמו חבל ולא סטטי כמו מתח) ישתמשו ביכולות אלה במהלך חייהם בצורה מוצלחת בהקשרים רבים ושונים. לעומת זאת, התמקדות באיכות הביצוע של תרגילי התעמלות מוכתבים עלולה להוליך לתסכול רב (בעיקר לתלמידים המוכשרים פחות), ולבזבוז זמן יקר על מיומנויות מלאכותיות שאין להן תרומה לאיכות החיים של התלמידים בעתיד. ההתמקדות בתנועות המשמעותיות תאפשר ליותר תלמידים להגיע לרמת הצלחה גבוהה יותר.

בתחום משחקי הכדור אובחנו 5 תחומי משמעות:

- דיוק - היכולת לפגוע בעצם (או אדם) סטטי או נע באמצעות כדור או חפץ אחר (חיצים, ביליארד, באולינג, וכד') שליטה בכדור - שמירת התנועה של חפצים (כדור, גילינג של כמה כדורים, מסירות מהירות בזוגות, וכד').
  - החזרה הדדית - החדרת הכדור או חפץ אחר לטריטוריה של היריב ומניעת מצב דומה מצידו (טניס, כ. עף, וכד').
  - מסירה וחיטפה - החזקת הכדור בזוגות/קבוצה ע"י מסירות וחיטפת הכדור מן הקבוצה היריבה.
  - נגיעה והתחמקות - הגעה ונגיעה באדם או בחפץ ביד או באמצעות חפץ ומניעת מצב דומה (כדור בסיס, תופסת).
- שני התחומים הראשונים מדגישים יכולת אישית ושיתוף פעולה עם תלמידים אחרים, ו-3 התחומים שאחריהם מוסיפים גם את הפעולה ההפוכה שהיא מניעת הביצוע מן היריב (נגיעה, חיטפה וכד'). בכל הפעילויות יש להקפיד על עקרון "שוויון הכוחות" של המתמודדים או התלמידים הפועלים בשיתוף פעולה.

הדגשים פדגוגיים בתוכנית ההכשרה

תוכנית ההכשרה להוראה ב-CALO מדגישה את ההתנסות המגוונת בתחומי ענין שונים. עקרון חשוב הוא הפעילות עם סטודנטים בעלי יכולת פחותה בתחום ענין מסוים. היעד הוא לפתח סובלנות ושיתוף פעולה ולגרום לרכישת יכולת במגוון פעילויות רב. מושם דגש רב כל מידת היצירתיות של המורה בבניית הקשרי הוראה מגוונים המתאימים לתלמידים ברמה שונה. התקנת ציוד ייחודי ולא שגרתי לצורך הגברת הגיוון, התאמה ליעדי ההוראה, והגברת המוטיבציה של התלמידים. זמן רב מיוחד באמוני ההוראה לארגון הסביבה הלימודית. ההנחה היא שבדרך זו ירכשו פרחי ההוראה תפיסה חינוכית יותר מאשר תפיסה ספורטיבית תחרותית, ויהיו מסוגלים להתאים את דרך ההוראה שלהם להקשרים מגוונים ומשתנים בעתיד. תשומת לב רבה ניתנת להתאמת משחקים ופעילויות תוך הגברה מדורגת של דרגת קושי והבטחת תנאי הצלחה מירביים לתלמידים/קבוצות. שיעורי הפעילות הגופנית מדגישים את הידע הפדגוגי של התוכן ויש לענות לאורך כל הדרך על השאלה - "כיצד ניתן לארגן את הסביבה הלימודית ולהתאים את פעילויות הלמידה בצורה שתבטיח שוויון מיחד, ותאפשר פעילות ברמות קושי שונות מאידך" בשיעור התעמלות מושם הדגש על אספקטים ביומכניים המאפשרים את ביצוע התנועה. מה שחשוב הם "אלמנטים הקריטיים" הנוחצים לביצוע ולא האסטיקה של התנועה או מדדים אולימפיים.

התפיסה הפדגוגית

העיקרון הבולט הינו הדגשת המרכיבים המשמעותיים שבתחום העניין (למשל, מסירה ומניעת קבלה) במקום ההכשרה לביצוע ספורטיבי. ההנחה היא שיכולות כלליות אלה יאפשרו לתלמידים (כולל החלשים שביניהם) להשתתף במגוון פעילויות ספורט בעתיד ויהוו תשתית טובה לאלה הבוחרים להתקדם בתחום הספורטיבי באגודת ספורט תחרותית מחוץ לבית הספר.

גישה שונה להוראת מקצועות ספורט - דוגמאות מארה"ב

גם בארה"ב נעשים נסיונות להציג את הוראת מקצועות הספורט ותכני שיעורי החינוך הגופני בצורה אחרת המדגישה את הבנת התנועה ויכולת ביצוע מיומנויות יסוד. אחת הדוגמאות לכך הינה תוכנית ההכשרה להוראה בחינוך גופני באוניברסיטת ויאומינג המציגה גישה הנקראת "A Movement Concept/skill Theme Approach". תוכנית זו כוללת סדרה של 4 "קורסי שלד" העוסקים במיומנויות בסיסיות המוצגות בהקשר של מקצועות ספורט שונים:

1. מיומנויות לא מניפולטיביות - שיווי משקל, ניתור, מתיחה, העברת משקל, סיבוב, וכד' בהקשר של התעמלות ושחייה.

2. מיומנויות מוטוריות בסיסיות תוך שימוש במחבט ובכף היד - ליישום בכדורעף, כדור בסיס, טניס, וכד'.

3. מיומנויות לוקומוטוריות - רדיפה, הטעיה, התחמקות, וכד', ומיומנויות בסיסיות - תפיסה מסירה, זריקה, כדרור, וכד' - ליישום בכדורסל, פוטבול, כדוריד, אתלטיקה, ועוד.
4. מושגי תנועה - תפיסת מרחב, מאמץ, מושגים חברתיים, וכד', ומיומנויות מקצב - ליישום במשחקים קטנים, פעילויות קצב וריקוד.
- סדרת קורסים זו מחליפה את הסדרה הרגילה של קורסי מקצועות ספורט (התעמלות יסודית, כדורעף, שחייה, וכד'), שהיו נהוגים קודם לכן בתוכנית הכשרה זו.
- תאור מפורט של סדרות הקורסים הישנות והחדשות והמבנה הכולל של תוכנית ההכשרה ניתן למצוא במעבדת היל"ה בתיק "הגיגים פדגוגיים" - מסמך מס' 4 מאת Mark Byra & Steve Coulon.

גישה אלטרנטיבית להוראת משחקים

גישה זו המתוארת ע"י (Mitchell, Griffin, Oslin & Sariscsany, 1995) מדגישה את הוראת הטקטיקה של המשחק לפני הוראת המיומנות. כלומר, הבנת "מה לעשות בהקשר הייחודי של המשחק?", לפני "איך לעשות?". גישה זו התפתחה באנגליה (Almond, 1986) וקבלה גושפנקה בספרות המחקרית בארה"ב כהוראת משחקים לצורך הבנה TGFU. אולם עד כה לא הגיעה מן הפרסומים המדעיים אל תוכניות ההכשרה (להוציא Kent State ומספר מועט של תוכניות נוספות). ההנחה הבסיסית היא שתלמידים יתרגלו מיומנויות ספורט אם הם יבינו את ההקשר שבו הן נדרשות. משחקי הספורט מאורגנים בגישה זו לפי 4 קבוצות: חדירה (כדורסל, כדוריד, וכד'), רשת/קיר (טניס, כדורעף, סקווש וכד'), שדה/ריצה (כדור בסיס, קריקט, וכד'), ומטרה (קליעה למטרה, גולף, באולינג, וכד'). חלוקה זו מסייעת בהוראת הטקטיקה הדומה בקבוצות המשחקים ובהבנתה. השאלות הפדגוגיות שעל המורה לענות קשורת להתאמת רמת הקושי של המשחק והתאמתו כדי לענות על האתגרים הטקטיים הקשורים לכל משחק. תאור מפורט של גישה זו והמבנה של תוכנית ההכשרה להוראה באוני' קנט, ניתן למצוא במעבדת היל"ה בתיק "הגיגים פדגוגיים" - מסמך מס' 5.

הגיגים

- * האם יש להפריד בין הכשרה לאימון ספורט לבין הכשרה להוראת חינוך גופני בבית הספר?
- * באיזו מידה (אם בכלל) ניתן "לעקר" מהוראת מקצועות הספורט את מרכיביהן הטהורים (חוקים, הישגיות) ולהתאימם ליעדים דוגמת שוויות הזדמנויות והצלחה, והבנת המשחק ומושגים הקשורים בו.

שיתוף פעולה (Collaboration)

המונח "שיתוף פעולה" מופיע בספרות ההכשרה להוראה בחינוך גופני החל משנות ה-70. פרו"פ אנדרסון מאוניברסיטת קולומביה פיתח מודל שיתופי לאקדמיה ולבתי הספר במחוז הקרוב אליה. מודל זה מתקיים עד היום והוליד לפיתוחן של תוכניות דומות באוניברסיטת מסצ'וסטס, ובאוני' אדלפי. ההדגשים משתנים בתוכניות השונות אולם עמוד התווך הינו קשר גומלין בין האוני' ו"השדה" בו שני הצדדים יוצאים נשכרים. גם בשנים האחרונות נעשים מאמצים לפתח תוכניות שיתוף פעולה (למשל, עבודתם של תום מרטינק, סנדי סטרוט, מרי אוסליבן, אנדי הוקינס, תום שרף, ואחרים). המשותף לרוב תוכניות אלה הוא שאנשי האקדמיה מגיעים לשדה יותר מאשר התהליך ההפוך בו מגיעים מורים מן השטח אל האוניברסיטה כדי לתרום מן הידע (היישומי) אותו צברו בעבודתם. הם מגיעים לאוני' כפיצוי על חלקם בפרייקט המשותף ומזוכים בלימודים חנים בקורסים אקדמיים.

הגיגים

- * האם ניתן לשלב מורים מאמנים העובדים עם פרחי הוראה שלנו כחלק מצוות ההוראה במכללה (שכר, הוראה במכללה, השתתפות בפעילות סגל המורים)?

* האם אנו מוכנים למצב בו חלק ניכר מתהליך ההכשרה להוראה של המכללה יבוצע בבתי ספר מאמנים Professional Schools, וע"י המורים המאמנים? לצורך זה יש לוותר על מרכיבי שליטה (כח) מסויימים המצויים בשלב זה בידינו.

* מהם המרכיבים המקצועיים והעסקיים (תגמול הדדי) הנחוצים כדי לקיים תוכנית שיתוף פעולה מתמשכת?
* כיצד ניתן לשלב דואר אלקטרוני ואינטרנט בתוכניות שיתוף פעולה עם מוסדות שונים בארץ ובעולם?

ידע תוכן פדגוגי (Pedagogical Content Knowledge)

המושג ידע תוכן פדגוגי הוצג ע"י לי שולמן (1986) כאשר השווה רמות ידע שונות בהוראה הכללית. עבודתו של שולמן השפיעה רבות על תחום ההכשרה להוראה בחנ"ג ובעשור האחרון נעשו מאמצים להגדיר את מהותו של PCK בחנ"ג. מלאכה זו אינה קלה בשל ריבוי תחומי הידע המרכיבים את החנ"ג ובשל הדיון המתמשך באשר להגדרת המקצוע ומהות תוכניות ההכשרה. לאחרונה מתרבים המחקרים העוסקים בידע הקשור להוראת החנ"ג וגם כאן ישנם חילוקי דעות הנובעים בחלקם מהדיסציפלינה אליה משתייכים הכותבים. אחת השאלות הנלוות לדיון זה הינה - האם על תוכנית הכשרה להוראה להתמקד בהוראת ה-PCK של מקצועות הספורט השונים, כלומר להדגיש את ההיבטים הדידקטיים הספציפיים בהוראת כל מקצוע ספורט. כיוון פדגוגי זה נוגד גישה אחרת המציגה את מקצועות הספורט על טהרת הטכניקה והטקטיקה של אותו מקצוע. כמובן שבחירה באחד מכיווני תוכנית הלימודים המוצגים כאן תשפיע גם על אופן בחירת המורים שילמדו את המקצוע. אנשי ההכשרה להוראה בחנ"ג עדיין מחפשים הגדרה מדויקת ל-PCK במקצועות הספורט השונים ועל אף ההסכמה על החשיבות של תחום זה עדיין רבה המבוכה באשר לשילובו בתוכניות ההכשרה. ניתן להבחין בחוסר הבהירות במסמך הרקע לסיעור המוחות בנושא זה בקונגרס ב-WV. מסמך זה מופיע בחוברת הגיגים פדגוגיים במעבדת היל"ה - מס' 6.

הגיגים

* האם יש להפריד באוריינטציה של הוראת מקצועות הספורט במכללה ולהגדיש את ה-PCK במסלול הכשרת מורים ואת היעד הספציפי במסלול אימון?

אינטגרציה של תחומי ידע

הדיון בנושא האינטגרציה מול הבידול של תחומי הידע השונים בחנ"ג דומה במרכבותו לזה שהוצג בסעיף הקודם הדן ב-PCK. גם כאן ישנה השפעה "ארגונית/קיומית" מכרעת לסביבה האקדמית. תוכניות הכשרה להוראה רבות קמו ונפלו על רקע התאמתן למבנה הארגוני באוניברסיטה בה הן קיימות - האם אנחנו הכשרה להוראה, ביומכניקה, לימודי חברה, לימודי ספורט, ועוד ועוד...! אצלנו במכללה המצב פשוט יחסית מכיוון שאין אנו משתייכים לארגון אקדמי רב דיסציפלינרי, אלא מתמקדים בתחום החנ"ג והספורט. לאינטגרציה פנים רבות והיבטים שונים. התוצר המבוקש בדרך כלל הינו יישום הוראת חנ"ג באופן המשלב ידע מתחומים שונים (למשל, ביומכניקה, פסיכולוגיה, מתודיקה, וכו'). ההנחה כי קיומה של תוכנית לימודית המציגה את תחומי הידע השונים בקורסים נפרדים תתרום להתרחשותה של אינטגרציה בתהליך ההוראה ראויה לבחינה מדוקדקת. עצם החשיפה לידע ולהתנסות אינה גורמת בהכרח ליכולת שילובם ביישום ההוראה ובוודאי לא ליכולת קבלת החלטות לגבי תזמון והקשר השילוב. מפגשים משותפים למרצים מתחומי ידע שונים אכן מספקים מידע תאורי, אך ספק אם גורמים להתרחשותה של אינטגרציה בין תחומית אצל פרחי הוראה. בחלק ניכר מתוכניות ההכשרה להוראה בארץ ובעולם מהוים מפגשים מעין אלה את הדרגה הגבוהה ביותר במאמץ להשגת אינטגרציה. קורסים רב דיסציפלינריים המציגים ידע ופתרון בעיות מתוך ראייה רב תחומית עשויים לקדם את ההוראה האינטגרטיבית אולם יישומם מורכב ודורש שיתוף פעולה בין מספר מרצים שילמדו באותו קורס

ויתיחסו לאותן סוגיות. תוכנית הכשרה אינטגרטיבית מציגה את סוגיות ההוראה במרכז, וחושפת את פרחי ההוראה לסדרה של בעיות ואתגרים ביישום הוראה תוך מתן מענה המבוסס על ידע רב תחומי. בתוכנית מעין זו משרתים תחומי הידע השונים את האתגרים הפדגוגיים ואין להם (לתחומי היעד) זכות קיום בפני עצמם. לדוגמה, על רקע זה מתנהל ויכוח מקצועי במשך למעלה מ-10 שנים על מקומה של הלמידה המוטורית כתחום לימוד בתוכנית הכשרה להוראה. יש הטוענים שהידע בדיסציפלינה זו אינו תורם כלל למורה לחני"ג בעבודה בשטח ומקומו בתוכנית אחרת (לימודי מדעי הספורט).

הגיגים

תשובה חלקית לשאלת האינטגרציה לעומת הבידול נעוצה בהגדרת היעד של תוכנית ההכשרה. האם אנו מכשירים מורים לחני"ג בלבד, או מכשירים בעלי מקצוע בתחום החני"ג והספורט? האם הפרדה בין תוכנית הכשרה להוראה לבין תוכנית BA במדעי הספורט תוליך למבנה שונה של קורסים? אולם השאלה המרכזית הינה כיצד ניתן לגרום למורה לחני"ג ללמד בהצלחה, תוך שימוש בידע רב תחומי?

בכנס ב WV התקיימו הרצאות ודיונים בנושא האינטגרציה. השאלות שהוצגו בסיעור המוחות בנושא זה מבטאות את חוסר הבהירות וסימני השאלה הרבים שעדיין נותרו בפנינו. ניתן לעיין בהם וברשימת מקורות רלוונטית בתיק "הגיגים פדגוגיים" במעבדת היל"ה - מסמך מס' 7.

רפלקציה

אחד התחומים המדוברים ביותר בשיפור הוראה והכשרה להוראה הינו הרפלקציה. מזה עשור מתקיימים כנסים בהם רפלקציה מהווה נושא מרכזי או ערוץ דיונים מרכזי. בהרצאת מפתח בכנס ב WV הבחין זייכנר ב-5 היבטים הקשורים ברפלקציה:

1. אקדמית - קישור תחומי הידע הנלמדים למה שפרחי ההוראה נדרשים לבצע.
  2. יעילות חברתית - יישום ההוראה תואם ממצאי מחקר רלוונטיים.
  3. התפתחותית - צפייה הדוקה ומתמשכת בתלמידים - המורים מסיקים מסקנות מתפקוד התלמידים.
  4. רפורמה חברתית - הקשורה להיבטים דמוקרטיים, חברתית, פוליטיים, מין (פמיניזם).
  5. מסורתית - תפקוד המורים יעיל יותר בעקבות חשיבה והתחשבות.
- זייכנר טוען כי תוכנית הכשרה להוראה הכוללת את כל ההיבטים הללו תהיה יעילה יותר. בהרצאה זו הביע זייכנר ספקות לגבי התרומה של קידום הרפלקטיביות בעשור האחרון. הוא מצא כי בפועל קשה למצוא ראיות שמורים רפלקטיביים יותר מלמדים טוב יותר. חלק מהבעיה בסוגיה זו נעוץ בהגדרה של הוראה יעילה שאינה ברורה דיה. לטענתו, קשה יהיה למצוא את נושא הרפלקטיביות בהוראה ללא השלמת הדמוקרטיזציה ברפורמות במערכת החינוך. ניתן לעיין במחקרי רפלקציה שהוצגו בכנס בתיק הגיגים פדגוגיים במעבדת היל"ה - מסמך 8.

הגיגים

- * המונח רפלקציה מלווה אותנו מזה זמן רב אולם נראה לי שעדיין לא הגדרנו אותו בצורה אופרטיבית כך שניתן יהיה לשלבו במודל ההכשרה להוראה במכללה.
- * ההנחה שפרחי הוראה יבצעו רפלקציה בתהליך ההוראה וישפרו עקב כך את תפקודם כמורים אינה מספקת.
- * הנני מציע שורה של התנסויות בפועל שביצוען ע"י פרחי ההוראה הוא לעניות דעתי - רפלקציה. לדוגמה, כתיבת פרוטפוליו המציג את תפיסת ההוראה של פרח ההוראה ומשוב מעצב לתפיסה זו בהתאם להתנסויות בהוראה; ניתוח סרטי וידאו מצולמים של פרח ההוראה והסקת מסקנות המבוססת על משוב עצמי וסיוע מעמיתים או ממנחים להוראה; הצגת שיעור מעולה/חלש, וניתוח המרכיבים שגרמו להצלחה/כשלון תוך ניסוח המלצות אופרטיביות לשיעורים הבאים; השתתפות בקולוקוויום של מספר פרחי הוראה בו הסטודנטים מציגים את תפיסת ההוראה שלהם ועונים על שאלות עמיתיהם; "מחקר פעולה" בו פרחי ההוראה או המורים מנסחים את

שאלות המחקר ועונים עליהן, ועוד..

* נראה לי כי כדי לעודד רפלקציה אצל פרחי הוראה ומורים, יש להעניק להם מידת חרות מספקת לצורך הגשמה עצמית. האם מערכת ההכשרה שלנו והמערכת הבית ספרית מאפשרות זאת?

הערכת תוכניות להכשרה להוראה

את הכנס ב-WV סיכמו לארי לוק ודריל סידנטופ. לוק התייחס למקומה של ההכשרה להוראה בחני"ג בראי הזמן כפי שהוא עושה זאת באופן מתמשך מראשית שנות ה-60, וסידנטופ התייחס להיבטים יישומיים הנובעים מדבריו של לוק.

לארי לוק

בראשית דבריו הבטיח לוק בשורה טובה ובשורה פחות טובה. "בחלק הטוב" סקר לוק את התקדמות תחום ההכשרה להוראה בחני"ג מאז 1962 וציין בסיפוק את ההתקדמות העצומה שנעשתה: הגדרנו את המקצוע שלנו, אנו מקיימים כנסים קבועים המקדמים מטרות פוליטיות שלנו, בנינו תוכנית מחקר ברורה, קיימנו 72 קונגרסים בנושאי הוראה ותכנון, הצגנו את הסטנדרטים להוראה יעילה, בראשית שנות ה-80 התחלנו בכנסים בתחום ההכשרה להוראה (84 באורלנדו), ופיתחנו שפה מקצועית משותפת.

בקטע ה"רע" השווה לוק את תוכניות ההכשרה להוראה לספינה שוקעת. הבעיה היא שהתוכניות אינן קוהרנטיות ואינן בנויות סביב נושא וגישה ברורים. אין קונצנזוס בין חברי הסגל בתוכניות השונות ולמעשה הן מציגות אוסף של דעות והשקפות, חלקן מנוגדות לחלוטין, המבלבלות את הסטודנטים וגורמות לשלטונות האקדמיים לבחון שוב ושוב את יעילות התוכנית ואת זכות קיומה. לוק הכין "מדריך לבעיות ולקטסטרופות בתוכניות הכשרה להוראה בחני"ג" - מסמך

מספר 9

סידנטופ

סידנטופ התייחס להיבטים יישומיים בכל הקשור להוראת החני"ג בבית הספר והכשרה להוראה בהתאם:

* יש צורך להעביר את ההתנסות בהוראה לבתי הספר (PDS). גם המחקר צריך להערך בבתי הספר ולנבוע מיעדים הנקבעים שם.

* יש להתחיל בהתנסות המעשית מוקדם ככל האפשר (בניגוד למה שמציעה רפורמת ההולמס).

* ברוב הקונגרסים משתתפים אנשי מחקר ואקדמיה. המורים אינם מגיעים לשם ובכך אנו מחמיצים את ההזדמנות לקדם את תחום הוראת החינוך הגופני.

* בבתי הספר כמו גם בתוכניות ההכשרה להוראה קשה למצוא תוכנית קוהרנטית וברורה. יש לקבל החלטות בקרב סגל המורים לגבי מה רצוי ומתאים למציאות הבית ספרית המסוימת ולקיים את התוכנית בהתאם.

* חלק חשוב מתוכניות הלימודים בחני"ג בבית הספר צריך להיות מוצע בתוכניות בחירה כל יום לאחר שעות הלימודים הפורמליות.

* תוכניות הכשרה להוראה מציגות יותר מדי תוכן (נושאי לימוד). יש להפחית בכמות ולהפוך את התוכן למשמעותי עבור פרחי ההוראה ועבור הוראת חני"ג.

סטנדרטים לאומיים לחינוך גופני ולמורים מתחילים בחינוך גופני

ההתאחדות האמריקאית לספורט ולחני"ג (NASPE) פרסמה לאחרונה (יצא לאור בכנס ב-WV - אוקטובר 95) סטנדרטים לאומיים להישגים מצופים בחני"ג (ראש הוועדה - ג'ודי רינק) ולמורים מתחילים בחני"ג (ראש הוועדה דבורה סננהיל). החוברות נמצאות לעין בתיק "הגיגים פדגוגיים" במעבדת היל"ה - מסמך מס' 10 - 11.

תוכניות הכשרה להוראה

לתיק הגיגים פדגוגיים במעבדת היל"ה מצורף תיק שנקרא "תוכניות הכשרה להוראה בחינוך גופני". תיק זה כולל לקט של תוכניות (בעיקר בארה"ב) תוך פירוט רשימת הקורסים והרציונל העומד מאחורי התוכנית. מומלץ לעיין בתוכניות אלה לידע כללי, ולביצוע הערכה מעצבת למודל ההכשרה להוראה שלנו.